

MALÝ A VELKÝ STRÁŽCE PRAHU

Rudolf Steiner

Včerejší přednáška - to bych chtěl poznamenat, aby nedošlo k nedorozumění - neměla v žádném směru už teď něco dokazovat, nýbrž v závěru měla jen poukázat na skutečnost, že duchovní badatelé uplynulých dob viděli na základě jistých vjemů důvod k tomu, aby rovnocennými jmény označili jisté děje a věci v nebeském prostoru nebo v naší planetární soustavě a týmiž jmény nazvali jiné děje v našem vlastním denním a nočním prožívání. Přednáška tedy byla koncipována spíše tak, aby zavedla pojmy, které budeme potřebovat v našem dalším výkladu. Vůbec je třeba, aby přednášky pronesené v tomto cyklu byly považovány za jeden celek; první přednášky jsou potom v nejširším kontextu určeny v podstatě k tomu, aby nejprve přinesly ideje a pojmy pro poznatky duchovních světů, které pak mají být sděleny v následujících přednáškách. I dnes budeme ještě v jistém ohledu navazovat na to, co je nám nejbližší, abychom zvolna postoupili ke vzdálenějším duchovním oblastem.

V prvních přednáškách tohoto cyklu jsme viděli - a leccos o tom jsme se mohli dovědět také z obou veřejných přednášek - že člověk s ohledem na svou vnitřní bytost, tedy s ohledem na to, co jsme rozdělili na vlastní Já a astrální tělo, žije během spánku v duchovním světě a při probuzení se vrací do toho, co během spánku zůstává ležet v posteli, do svého fyzického a éterného neboli životního těla. Každému, kdo si všimá života, se ovšem záhy ukáže, že při tomto přechodu ze stavu spánku do stavu bdění nastává naprostá změna prožívání. To, co prožíváme ve stavu bdění, rozhodně není nazíráním nebo poznáním, které bychom získávali s ohledem na dva články lidské přirozenosti, do nichž se při probuzení noříme. Noříme se do svého éterného neboli životního a do fyzického těla, během bdění je však rozhodně nepoznáváme tak, že bychom je jaksi nazírali zevnitř. Co ví člověk v běžném životě o tom, jak jeho éterné neboli životní tělo a jeho fyzické tělo vypadají při pohledu zevnitř? Na prožitcích v bdělém stavu je podstatné právě to, že na svou vlastní bytost spočívající ve fyzickém světě nahlížíme zvenčí a nikoli zevnitř. Na svou vlastní bytost během spánku nikdy nenahlížíme zevnitř, ale vždy jen zvenčí. Sebe jako člověka tedy poznáváme v podstatě jen zvenčí, vnějším nahlížením, jako bytost smyslového světa.

Podíváme-li se blíže na stav, který lze charakterizovat jako přechodný stav mezi spánkem a bděním, pak musíme říci: Jaké by to bylo, kdybychom se při ponoření do éterného neboli životního a do fyzického těla pozorovali zevnitř? Museli bychom pak vidět něco úplně jiného. Co bychom pak viděli, by byly niterné prožitky, jež vyhledává mystik a na něž jsme již do jisté míry poukázali. Mystik se snaží odvést pozornost od vnějšího světa, snaží se umlčet všechno, co naléhá na jeho zrak, snaží se skutečně sestoupit do své vnitřní bytosti. Pokud však tyto mystikovy prožitky prozatím pomineme, můžeme říci: Ve svém životě jsme před tímto pohledem do nitra uchráněni, neboť v okamžiku, kdy se probudíme, je náš pohled odveden k vnějšímu světu.

Probuzení je tedy možné popsat těmito slovy: Místo abychom se na sebe dívali zevnitř, je náš pohled v okamžiku probuzení odveden k vnějšímu světu, ke smyslovému koberci kolem nás; k tomuto vnějšímu smyslovému koberci ovšem patří i naše vlastní fyzické tělo, když na ně za bdění pohlížíme. Ve stavu bdění nám tedy uniká možnost pohlížet na sebe zevnitř. Jako bychom byli převáženi přes řeku: Když spíme, jsme na tomto břehu řeky, když se probudíme, ocitáme se na opačném břehu. Kdybychom na tomto břehu řeky mohli něco vnímat, pak bychom, jak později uvidíme, vnímali své astrální tělo a Já. Jsme však uchráněni před tím, abychom toto své nitro ve stavu spánku vnímali, neboť usneme-li, ustane možnost vnímání, ustane vědomí.

Mezi naším vnitřním a vnějším světem tak skutečně vede ostrá hranice. Tuto hranici překračujeme při usínání a probouzení, nemůžeme ji však překročit, aniž by nám bylo něco odebráno. Když hranici

překračujeme při usínání, naše vědomí ustává a my už nemůžeme pozorovat duchovní svět. Při probuzení je naše vědomí okamžitě odvedeno k vnějšímu světu a nemůžeme už pozorovat duchovnost, jež je základem nás samých, neboť naše vědomí si pro sebe nárokují vnější prožitky. Tím, co překračujeme a co nám zatemňuje duchovnost v okamžiku, kdy se probudíme, co nám umožňuje poznávat tuto duchovnost jen jakoby přes závoj, není nic jiného než něco, co se vsouvá mezi naši duši pociťující [na jedné] a éterné neboli životní a fyzické tělo [na druhé straně]. To, co při probuzení zakrývá dva posledně jmenované články, nazýváme počítkovým tělem. Počítkové tělo je příčinou toho, že vidíme vnější smyslový koberec. Ve chvíli, kdy se probudíme, si vnější smyslový koberec nárokuje počítkové tělo zcela pro sebe a my nemůžeme pohlížet sami do sebe. Tak se toto počítkové tělo jeví jako hranice mezi tím, co je duchovně základem vnějšího smyslového světa, a naším vnitřním prožíváním.

Uvidíme, že je to pro lidský život nezbytné, neboť to, co by člověk viděl, kdyby přes tuto řeku přecházel vědomě, zatím při normálním průběhu života vidět nesmí, protože by to nevydržel, a na to, aby to viděl, se nejprve musí připravit. A mystický vývoj nespočívá v tom, že do vnitřního světa svého éterného neboli životního těla a těla fyzického vnikneme násilím, nýbrž v tom, že se nejprve připravíme, že nejprve získáme zralost k tomu, abychom viděli, co můžeme vidět, přecházíme-li přes tuto řeku vědomě.

Co by se stalo s člověkem, který by se chtěl nepřipraven ponořit do svého nitra, který by tedy při probuzení nechtěl vidět vnější svět, ale chtěl by vniknout do vlastního vnitřního světa, do toho, co je z duchovního hlediska základem našeho éterného neboli životního těla a těla fyzického? Takový člověk by ve své duši s nesmírnou silou prožíval pocit, který v běžném životě známe jen ve velmi oslabené podobě. Kdyby chtěl při probuzení s plnou pozorností vstoupit do svého nitra, zmocnil by se ho pocit, který v běžném životě zná jen jako velmi slabý. Na základě srovnání - a opět nechceme nic dokazovat, pouze nabývat pojmy - můžete získat pojem, představu tohoto pocitu.

Člověk mívá to, co se nazývá pocitem studu. Tento pocit studu spočívá v tom, že člověk, když se v duši za nějakou věc stydí, chce pozornost ostatních odvést od dotyčné věci nebo dotyčné vlastnosti, za niž se stydí. Tento stud za něco, co má člověk v sobě a nechce, aby to vyšlo najevo, je slabým náznakem pocitu, který by nesmírně narostl, kdyby člověk při probuzení mohl vědomě pohlížet do svého nitra. Tento pocit by se lidské duše zmocnil s takovou silou, že by člověk cítil, jak se rozlévá na všechno, co před něj předstupuje. Měl by prožitek, který lze přirovnat k pocitu, jako kdyby hynul v ohni. Tento stud by na něj působil jako upálení. Proč by na něj takto působil?

Tento stud by takto na člověka působil proto, že by v tomto okamžiku cítil, jak je jeho fyzické a éterné neboli životní tělo dokonalé v poměru k tomu, kým je jako duševní bytost. O dokonalosti fyzického a éterného neboli životního těla v poměru k duševní bytosti člověka si můžeme udělat představu už jen na základě běžné logiky. Kdo čistě vnějším způsobem pomocí fyzické vědy pozná do všech detailů úžasnou stavbu, řekněme, lidského srdce nebo lidského mozku nebo kdo pozná byť jen kousíček lidské soustavy kostí s její úžasnou stavbou, ten skutečně pocítí, jak nekonečně moudré a dokonalé toto lidské tělo vlastně je. Když si vezmeme jen kousíček kosti, například kosti stehenní, a podíváme se, jak nekonečně moudře a dokonale jsou uspořádány trámce v jemném síťoví, takže ta největší síla a nosnost, jež nese lidský trup, se vytváří s nejmenším vynaložením hmoty, nebo když se podíváme na úžasnou stavbu lidského srdce a mozku, pak můžeme získat ponětí o tom, co bychom prožívali, kdybychom to celé prohlédli zevnitř, jak to vyprýštilo z prazákladů moudrosti.

Srovnáme-li s tím, čím je člověk jako duševní bytost, čím je s ohledem na své požitky, vášně a žádosti, pak uvidíme, že je vlastně zařízený tak, aby onu úžasnou stavbu fyzického těla ničil. Celý život rozvíjí své žádosti, pudy a vášně a je v podstatě zařízen tak, aby ničil úžasnou stavbu srdce a mozku. Jev, který můžeme pozorovat v běžném životě, kdy člověk tím, že se oddává požitku té či oné pochutiny, likviduje své srdce a mozek, je, abych tak řekl, pouze triviálním začátkem jeho destrukční činnosti

namířené na úžasnou stavbu lidského těla.

To všechno by se před lidskou duší vynořilo v živé podobě, kdyby vědomě sestoupila do svého éterného neboli životního a do fyzického těla. A pro člověka by bylo nesmírně zdrcující, nesmírně zničující, kdyby mohl srovnat nedokonalost lidské duše s úžasnou stavbou těla, kdyby mohl vidět, co je v jeho duši, a srovnat to s tím, jak moudré vedení světa vytvořilo jeho fyzické a éterné tělo, do něhož se noří každého rána při probuzení. Proto je chráněn před tím, aby vědomým způsobem sestupoval do svého vlastního nitra, a je odváděn k tomu, co se mu celý den před smysly rozprostírá v podobě smyslového koberce. Nemůže pohlížet do svého nitra.

Srovnání mezi lidskou duší a tím, co je duchovním základem fyzického a éterného neboli životního těla, by vyvolalo pocit studu. Mystik se na tento pocit připravuje pomocí všech duševních prožitků, jimiž prochází, dokud není hoden sestoupit do svého nitra. Jsou to zejména takové prožitky, které v jeho duši vyvolávají nejsilnější myslitelné předsevzetí, kdy svou duši cítí jako nevýznamnou, slabou, takovou, že má před sebou nekonečně dlouhou cestu zdokonalování. Mystik tudíž musí ve své duši probudit zejména city pokory a touhy po zdokonalení, aby jimi byl připraven a vydržel tak ono srovnání, jinak by musel studem shořet jako v ohni.

Mystik k tomu získává zralost na základě následujících myšlenek: Když se podívám na to, co jsem, a srovnám to s tím, co ve mně vytvořilo moudré vedení světa, pak musím přiznat, jak malý, špatný, jak nízký dosud jsem. - A stud, který navenek vyvolává ruměnc, by narostl do té míry, že by se skutečně mohl stát stravujícím, spalujícím ohněm, kdyby si mystik nemohl říci: Sice se teď cítím naprosto nepatrným vůči tomu, čím se mohu stát, pokusím se však rozvinout v sobě ony velké síly, jež mi dají schopnost, abych i duchovně odpovídal tomu, co moudré řízení světa vestavělo do mé tělesnosti. Mystikovi, který chce sestoupit do svého nitra, dá duchovní učitel na srozuměnou, že musí nejdříve cítit pokoru, sahající takřkájíc do nekonečna. Tento cit lze vylíčit zhruba takto: Člověku, jenž je začínajícím mystikem, můžeme říci: Podívej se na rostlinu. Rostlina koření v půdě. Půda jí poskytuje říši, která je nižší než říše rostlinná. Rostlina však nemůže žít bez této říše, kterou prozatím musíme považovat za nižší. Když se rostlina skloní k nerostné říši, pak může říci: Této nižší říši, z níž jsem vyrostla, vděčím za své bytí. Musela by se k této nižší říši v pokoře sklonit a říci: Tobě vděčím za to, že jsem. Stejně tak vděčí zvíře za své bytí rostlinné říši. Kdyby si uvědomilo své postavení ve stavbě světa, muselo by se v pokoře sklonit k nižší říši. A člověk, jenž se rozhlédne po světě, by musel říci: Vlastně bych tohoto stupně nemohl dosáhnout, kdyby se náležitě nerozvinulo všechno, co je pode mnou. - Když člověk rozvíjí v duši takovéto city, vstoupí do ní nálada, že má důvod nejen vzhlízet s vděčností k tomu, co je nad ním, ale s díky také pohlížet na to, co je pod ním. Jestliže se v duši opravdu rozestře to, co lze nazvat výchovou k pokoře, pak duši proudí a proniká jí tento cit pokory, pocit pokory, totiž že před sebou máme ještě nekonečně dlouhou cestu, abychom se stali dokonalými. Pojmy a idejemi nelze vyčerpat vše, co bylo nyní řečeno. Kdyby to bylo možné, byl by mystik brzy hotov. Nelze to však vyčerpat pojmy a idejemi, nýbrž lze to jen prožít. Jen ten, kdo znovu a znovu prožívá takovéto city, rozlévá svou duši základní náladu, která je pro mystika nezbytná. Jestliže chce člověk dozrát k sestupu do svého nitra, musí rozvinout cit, který mu dá schopnost snášet to, co se mu staví do cesty, chce-li se stávat stále dokonalejším. Musí rozvinout cit odevzdanosti vůči tomu, co má snášet, aby se přiblížil jistému stupni dokonalosti. Dlouhý, předlouhý čas v sobě musí mystik rozvíjet cit pro to, že jen překonáním strasti lze rozvinout mocné síly, které člověk potřebuje, aby vyvedl duši ze stavu, v němž se musí cítit slabá vůči překážkám, které se jí staví do cesty.

Duše v sobě musí nechat působit cit, díky němuž si bude stále znovu říkat: Ať mě postihne cokoli bolestného, budu vůči tomu stát zpříma a nezakolísám; neboť kdybych si pouze užívala štěstí, jež mi život dopřává, nikdy bych nemohla rozvinout onu mocnou sílu, kterou jako lidská duše potřebuji. - Síly se získávají díky odporu, překonáváním překážek, nikoli tím, že prostě přijmeme nějaký stav. Jen tím se síly zocelují, že je napínáme při překonávání překážek, že jsme připraveni odevzdaně snášet

strast a bolest. To je něco, co mystik rozvíjí ve své duši, chce-li se připravit na sestup do vlastního nitra, aniž by shořel studem.

Tím vším, čím je zde třeba projít, člověk samozřejmě v normálním životě procházet nemusí, a nikdo nemá zapotřebí domnívat se, že nějaká duchovní věda od běžného člověka žádá, aby procházel těmito cvičeními. Co zde popisují, není něco, co klade požadavky, nýbrž popisují to proto, abych ukázal, co mohou ze své duše udělat ti, kdo na sebe dobrovolně vezmou množství takovýchto prožitků, a oč usiluje mystik; mystik dává své duši schopnost sestoupit do lidského nitra.

V normálním průběhu života se však mezi to, co může člověk, je-li mystikem, prožít v nitru, a to, co prožívá ve vnějším světě, staví lidské počitkové tělo a chrání člověka, aby nevstoupil do svého nitra nepřipraven a nebyl takřikajíc spálen studem. Co je tím, co člověka chrání před nepřipraveným vstupem do nitra, se přirozeně za normálního průběhu života dovědět nemůže, neboť tu již proniká na hranici duchovního světa. Duchovní badatel, který chce probádat lidské nitro, musí ovšem tuto hranici překročit. Duchovní badatel tedy musí přejít řeku, jež obvyklé, normální lidské vědomí odvádí od vnitřního [světa] k vnějšimu.

Toto obvyklé, normální lidské vědomí je chráněno před tím, aby se v nezralém stavu dostalo do lidského nitra, je chráněno, aby neshořelo v ohni vlastního studu. Člověk onu moc, jež ho každé ráno při probuzení chrání před vstupem do vlastního nitra, vidět nemůže. Je to první duchovní bytost, kterou pravý, skutečný duchovní badatel potká na cestě vedoucí do svého nitra. Musí projít kolem bytosti, jež ho v normálním vědomí chrání před niterným spálením, před niterným požárem. Musí projít kolem bytosti, která jeho pohled do nitra odvádí k vnějšimu světu, k vnějšimu smyslovému koberci. Normální vědomí pocítí působení této bytosti. Vidět ji člověk nemůže, neboť je to již první duchovní bytost, kolem níž musíme projít, chceme-li vniknout do duchovního světa. A tuto duchovní bytost, která každé ráno stojí při člověku a chrání ho před duchovním zřením vlastního nitra v nezralém stavu, nazýváme v duchovní vědě malým strážcem prahu. Kolem tohoto malého strážce prahu vede cesta do duchovního světa.

Na základě zcela srozumitelných denních prožitků jsme tak své vědomí dovedli až na hranici, kde můžeme tušit to, co duchovní badatel vidí v podobě malého strážce prahu. Tohoto malého strážce prahu popíšeme až později, neboť vyjdeme z toho, co známe, a postupně se budeme blížit k tomu, co je nám neznámé. Také jsme již naznačili, že svou pravou bytost v denním vědomí, v bdělém stavu vlastně vůbec nevidíme. A jestliže svou vlastní bytost ve smyslu dvou posledních přednášek nazýváme mikrokosmem, malým světem, pak můžeme říci: Mikrokosmos v jeho pravé duchovní podobě vlastně nikdy nevidíme, nýbrž vidíme jen to, co se z něj ukazuje v normálním stavu, vidíme jen jeho zevnějšek. Je to tedy skutečně něco, co lze přirovnat k jakémusi zrcadlovému obrazu. Tak jako při pohledu do zrcadla vidíme svůj obraz, nikoli sebe samé, nevidíme ani samotný mikrokosmos, nevidíme skutečnou bytost člověka, jsme-li v denním vědomí, nýbrž vidíme jen její zrcadlový obraz; vidíme mikrokosmos v zrcadlovém obraze.

A vidíme makrokosmos v jeho skutečné podobě? Opět se podívejme na zcela běžné denní prožitky. Co prožívá člověk v průběhu čtyřadvaceti hodin ve smyslovém světě? Ve vnějším smyslovém světě člověk prožívá také střídání dne a noci, tak jako v mikrokosmu, zde před něj ovšem předstupuje ve vnějším světě. Prožívá, že ráno vychází slunce a večer zapadá. Prožívá, že mu sluneční světlo osvětluje všechny předměty kolem. Co je tím, co člověk vidí od východu do západu slunce? V podstatě vůbec nevidí předměty, nýbrž sluneční světlo, které mu odráží. Ve tmě předmět nevidíme. Neosvětlený předmět člověk nemůže vidět. Co platí pro zrak, můžeme říci také o ostatních smyslech, zůstaňme však prozatím u zraku. Když se podíváme do slunce, jsou naše oči oslněny. Nikdy proto nemůžeme skutečně vnímat samotné Slunce. Člověk v podstatě vnímá sluneční paprsky, které mu odráží vnější svět. Nevnímá předměty, nýbrž odrážené sluneční paprsky. To se děje od rána do večera.

Člověk však vidí jen velmi nedokonale to, co je příčinou, že vidí vnější věci, neboť to, díky čemu vůbec můžete ve dne vnímat vnější smyslový svět, vás oslňuje.

Je to obraz, příměr. Podobný vztah jako k vnějšímu světu máme i k vlastnímu nitru. Příčinu toho, proč věci vnímáme, nikdy nevidíme. Vnímáme věci, nemůžeme se však pozvednout k tomu, díky čemu je vnímáme. Oslňuje nás to jako Slunce, chceme-li je vnímat jako důvod viditelnosti předmětů. S vnějším Sluncem během dne tak na tom jsme velmi podobně, jako jsme na tom při probuzení s vlastním nitrem. Žijeme ve svém nitru. Síly, které v tomto nitru jsou, nám umožňují žít a vnímat vnější svět, ale také nám brání v tom, abychom vnímali sami sebe. Je tomu stejně jako se Sluncem: Slunce nám umožňuje vnímat věci, avšak oslňuje nás, chceme-li vnímat je samotné.

Ale během dne nemůžeme vnímat nic, co je jistým způsobem spjaté se Sluncem, co jinak ke Slunci patří. Vnímáme to, co nám naše Země ukazuje v odráženém slunečním světle. Ani když se podíváme do vesmírného prostoru, nevidíme to, co patří k naší sluneční soustavě. K naší sluneční soustavě nepatří jen Slunce, ale patří k ní i planety. Pohled na ně je nám během dne odepřen. Slunce nás tedy během dne oslňuje nejen pro ně samé, nýbrž i natolik, že ve dne nemůžeme vidět planety. Díváme se do vesmírného prostoru a víme: I když jsou tam venku také planety, jež patří k naší sluneční soustavě, našemu pohledu unikají.

Můžeme tedy říci: Stejně jako nám ve dne uniká vlastní nitro a jako nám v noci uniká duchovní svět, když se nacházíme v obvyklém stavu spánku, unikají nám ve dne, namíříme-li pohled ven a před očima máme smyslový koberec, i příčiny našeho smyslového vnímání. To, co je vlastně základem Slunce, co Slunce spojuje s ostatními tělesy sluneční soustavy, s bytostmi, jejichž vnější projev vidíme v tom, co nazýváme Merkurem, Venuší, Marsem, Jupiterem, Saturnem atd., co je zde živým spolupůsobením mezi Sluncem a těmito tělesy, nám ve dne uniká. Tím, co vnímáme, je účinek slunečního světla. A když teď tento stav srovnáme se stavem, v němž se nachází smyslový svět kolem nás v noci, od západu do východu slunce, můžeme v jistém ohledu vnímat, co patří k naší sluneční soustavě. Můžeme pohled obrátit k obloze nádherně poseté hvězdami, kde se planety naskýtají našemu zraku. Zatímco však můžeme na noční obloze vidět planety patřící k naší sluneční soustavě, Slunce samotné nám uniká, je pro nás neviditelné. Musíme tedy říci, že to, co nám ve dne činí smyslový svět viditelným, nám v noci bere možnost je samé pozorovat. Uniká nám, celý náš smyslový svět v noci halí do nevnímání a my vidíme jen to, co patří k našemu Slunci, vidíme jen planetární svět. Existuje tedy možnost dosáhnout u nočního stavu něčeho podobného, jako je mystikův stav při sestupu do vnitřního světa, jak jsme ho popisovali? Existuje něco podobného? Dnešní lidstvo nemá o tomto stavu příliš povědomí, něco takového však existuje. Spočívá to v tom, že člověk si tak jako mystik rozvine jisté vlastnosti pokory a odevzdanosti a ještě některé jiné vlastnosti, které si můžeme přiblížit tak, že si nejprve představíme nejjednodušší z nich. Vyjdeme opět ze zcela jednoduché vlastnosti. Člověk ji má v normálním životě také, ale jen slabě, podobně jako pocit studu. Pokud člověk tento pocit, který mívá v běžném životě jen slabě a který si hned popíšeme, obrovsky zvětší, pak skutečně vytváří předpoklad k tomu, aby v nočním stavu prožíval něco úplně jiného než v normálním vědomí. Pocit, jež tu v sobě člověk musí rozvinout, je následující:

Všichni víte, že na jaře můžeme pociťovat něco jiného než na podzim. Zdravá duše bude na jaře pociťovat něco jiného než na podzim. Zdravá duše pociťuje něco jiného, když na jaře raší pupeny na stromech a dávají nám takřikajíc příslib krásy a nádhery léta. Vidíme-li přicházet jaro, do duše se nám vlévá probouzející se naděje. U běžného, normálního člověka je tento pocit slabě rozvinut, nicméně je přítomen. A když se pak blíží podzim, může se cit, který tu je na jaře jako naděje na léto a který má podobu probuzení duše, proměnit v pocit stesku, vidíme-li stromy shazovat listí, vidíme-li, jak na místo stromů a květin, které nám po celé léto skýtaly nádherný pohled, přichází čím dál víc holých keřů, útvarů zvící košťat. Tu se náš duševní život proměňuje; je prostoupen tím, co můžeme nazvat steskem srdce.

V průběhu roku, spoluprožíváme-li projevy vnějšího života, tedy můžeme procházet ročním koloběhem duše. A jelikož má člověk tyto city, které jsme právě popsali, tyto jarní a podzimní city v normálním životě rozvinuty jen slabě, necítí náležitou měrou ani stupňování jarního citu, když se blíží léto, a necítí ani proměnu podzimního stesku v jiný, tento stesk ještě přesahující cit, když se kolem nás rozkládá země zcela zahalená do zimního šatu.

Duchovní žáci, kteří chtějí jít opačnou cestou než mystik, však byli - a ještě dnes jsou - v takovýchto citech vychovávaní. Zatímco mystik je veden do svého nitra, ten, kdo chce jít opačnou cestou, je veden ven, do koloběhu velké přírody a je vychováván tak, aby spoluprožíval její děje. S jeho duší se nakládá takovým způsobem, aby se postupně učil cítit na jaře v silnější míře to, co člověk v obvyklém životě cítí slaběji, aby se tedy učil spolupociťovat celé to jarní rašení vegetace. Když se do něj dokáže úplně vžít, když dokáže na sebe zapomenout a spoluprožívat jarní přírodu, pak se toto prožívání s blížícím se létem stává něčím zcela zvláštním. Z probouzející se naděje na jaře se mění ve zcela vnitřní rozjásání v létě. K tomu je vychováván ten, kdo je takřikajíc obráceným mystikem. A jakmile je člověk tak daleko, že se na nejvyšším stupni zapomenutí sebe sama naučí prožívat stesk podzimu, může také získat schopnost vystupňovaného prožívání podzimního stesku, až k spolupociťování smrti celé přírody vprostřed zimy.

Tak byli mimo jiné vychovávaní žáci, kteří se účastnili vzdělávání citu v dávných severských mystériích, které dnes vnější svět zná už jen podle tradice, už jen zevním způsobem. Žáci tam byli vychovávaní tak, aby se pomocí zvláštních metod naučili podílet se ve svém citu, ve své duši na ročním běhu přírody. A všechno, co žák prožíval v létě, v čase svatojánské noci, znamenalo jásání spolu s celou přírodou. Ohně svatojánské noci byly něčím na způsob náznaku vystupňování jarního citu naděje v letní jásání s přírodou, kdy člověk spoluprožíval dech života prostupující celý kosmos. A za zimního slunovratu žák v nejhlubší duši spolupociťoval odumírání přírody, stesk podzimu nekonečně vystupňovaný až k spolupociťování smrti.

Takové byly citové prožitky, které dnešní člověk v této síle již jen stěží může prožít. Neboť v důsledku pokroku intelektuálního života za poslední staletí není dnešní člověk v podstatě schopen oněch velkých, mohutných prožitků, jež prožívaly duše původních přírodních národů evropské pevniny, zejména severských a středních oblastí Evropy. Jakmile však lidé něčím takovým prošli, u těch, kteří měli takto vystupňované niterné duševní prožitky, se skutečně projevilo něco velmi zvláštního. Tito lidé získali určitou schopnost. Jako má mystik schopnost vstoupit do svého vlastního nitra, získali oni schopnost - jakkoli zvláštně to zní, přesto je tomu tak; líčím pouze věci, které nespočet lidí prožil a ještě prožít může - prohlédnout hmotu, což znamená, že dokázali vidět nejen to, co vnímáme jako povrch, ale dokázali nahlédnout skrze tento povrch a především dokázali v čase od západu do východu slunce nahlédnout skrze naši Zemi - a skrze tuto průhlednou Zemi jim pak v živé podobě zasvitlo Slunce.

To se v dávných mystériích nazývalo uzřením Slunce o půlnoci. Ovšem největší plnost a nádheru Slunce bylo možné uzřít jen tehdy, když se člověk ve své duši v čase zimního slunovratu přiblížil stavu, kdy celý vnější smyslový koberec odumřel. Pak získal schopnost zřít Slunce, už ne jako oslňující jsoucno, jak se jeví ve dne, nýbrž všechno, co je na Slunci oslňujícího, bylo oslabeno; člověk už neviděl Slunce jako vnější fyzickou bytost, nýbrž jako bytost duchovní. Zřel slunečního ducha. Co mělo na fyzické úrovni oslňující účinek, bylo vymazáno hmotou Země. Ta se stala průzračnou, propouštěla ovšem jen duchovní působení Slunce. S tímto zřením Slunce však bylo spojeno něco podstatně jiného, se zřením Slunce se ukázalo něco nanejvýš pozoruhodného.

Ve své pravdě se totiž nyní projevilo to, na co jsme abstraktním způsobem poukázali včera: že skutečně existuje živý vzájemný vztah mezi tím, co v podobě planet patří k naší sluneční soustavě, a Sluncem samotným, na základě toho, že proudy z planet ustavičně směřují ke Slunci a proudy ze Slunce k planetám. Zkrátka, duchovně se tam venku projevilo něco, co lze přirovnat k něčemu, co

každý zná ze svého života, totiž k oběhu krve v lidském těle. Jako krev v živém koloběhu postupuje od srdce k orgánům a od orgánů zase zpět k srdci, jako tento živoucí koloběh krve, tak se Slunce projevuje jako ústřední bod živoucích duchovních proudů, jež plynou od Slunce k planetám a od planet zpět ke Slunci. Celá sluneční soustava se projevuje jako živá duchovní soustava; naši sluneční soustavu skutečně spatřujeme jako duchovní soustavu, z níž to vnější je jen příměrem.

Všechno, co se člověk učí prožívat tím, že popsaným způsobem stupňuje svou schopnost prociťování, je duchovní součástí vesmírného prostoru, a uniká tudíž za dne běžnému pohledu. I za noci je to ovšem pohledu zakryto. Neboť co člověk vidí v noci svými obvyklými schopnostmi, pohlédne-li do nebeského prostoru? Vidí z něj v podstatě jen vnější stranu, stejně jako ze svého nitra, takže to, co vidíme na hvězdné obloze, je tělem něčeho duchovního, jež tvoří jeho základ. Tak jako my, pohlédneme-li na své tělo svým zrakem, vidíme vnější výraz toho duchovního v nás, vidí i člověk, pohlédne-li v noci na hvězdné nebe, sice úžasnou stavbu, nicméně tato stavba je hmotným tělem kosmického ducha, jenž se skrze toto tělo vyjadřuje ve všech jeho pohybech, které se před námi vnějším způsobem odehrávají.

A opět je tomu tak, že obvyklému lidskému vědomí je takřkajíc zatažen, rozprostřen závoj před vším, co by člověk viděl, kdyby to, co se mu v prostoru naskýtá, popsaným způsobem duchovně prohlédl. Jako jsme chráněni před svým vlastním nitrem, jsme v obvyklém životě chráněni i před zřením čehokoli duchovního, na čem se zakládá vnější hmotný svět. Nacházíme-li se v běžném životě, pak se před tím, co je duchovním základem [světa], rozprostírá něco, co nazýváme smyslovým závojem.

Proč tomu tak je? Existuje jeden pocit, který by okamžitě nastal, kdyby lidé jen tak beze všeho uviděli to, co je duchovní povahy. Kdyby člověk ihned uviděl to duchovní, bez přípravy a zralosti, které získává spoluprožíváním přírodních dějů, prožíval by pocit, který lze vyjádřit jen slovy matoucí děs nebo nejděsivější zmatení. Neboť ony jevy jsou tak velkolepé a mohutné, že lidské pojmy, které si v obvyklém životě osvojujeme, byť se toho naučíme sebevíc, vpravdě nedostačují k tomu, aby člověk tento matoucí pohled snesl; člověka by se zmocnil pocit děsivého zmatení, nesmírně vystupňovaný pocit strachu a hrůzy.

Jako by člověk shořel studem, kdyby bez přípravy sestoupil do svého nitra, tak by doslova zcepeněl hrůzou, kdyby bez přípravy pohlédl do duchovna vnějšího světa, protože by měl pocit, jako by byl zaveden do bludiště. Jen tehdy, připraví-li se duše pomocí pojmů a představ, které ji přivedou nad rámec obvyklého prožívání, si může pozvolna zvykat na to, že pohlíží za smyslový svět.

V důsledku dnešního intelektuálního života - jak už jsme naznačili - není možné, aby člověk prošel tím, co lidé prožívali tenkrát v severských mystériích. V důsledku svého intelektuálního života člověk již nemůže prožívat toto vystupňování jarního a podzimního prociťování. Dnes lidé myslí úplně, úplně jinak než tenkrát. Myšlení tenkrát ještě nebylo natolik rozvinuté, intelektualita se teprve zvolna rozvíjela a s rozvojem intelektuality ztrácel člověk také možnost něčím takovým projít. Člověk tím však může v jistém ohledu projít nepřímou, v zrcadlovém obraze, takže tyto pocity neprožije na vnějších přírodních dějích samotných, nýbrž pomocí líčení a popisů, jež mu byly o duchovním světě a jeho souvislostech poskytnuty na základě duchovního zření.

Proto je v současnosti nutné poskytovat lidem postupně takovéto popisy, jak jsou uvedeny například - neříkám to z neskromnosti, ale protože je to nutné - v mé knize *Tajná věda*, která právě vyšla. Líčí se v ní o světě něco, co nelze vnímat vnějším způsobem, a sice na určitém základě - což ještě uvidíme - na němž lze vylíčit něco takového; líčí se v ní, co je z duchovního hlediska základem světa a co může vidět ten, kdo se připravil způsobem, který byl právě popsán. Takovou knihu není možné číst jako běžnou knihu - od toho tu není - nýbrž je třeba číst ji tak, aby pojmy a myšlenky, jež jsou v ní obsaženy, vyvolávaly city, aby člověk to, co je v ní dáno v podobě pojmů a myšlenek, v duši skutečně plnou silou prociťoval. Jestliže ji člověk čte tak, že

v duši prožívá ty nejsilnější city, pak je toto citové prožívání podobné tomu, které měli lidé ve zmíněných evropských severských mystériích.

V této knize nacházíme vyličení všech dřívějších vtělení naší Země, nacházíme tu vyličení saturnského, slunečního a měsíčního stavu. Jestliže líčení, jež se tu nacházejí, nebudete číst tak, jak se čtou teoretická pojednání, nýbrž budete-li to, co se tu popisuje, vnitřně sledovat, budete-li si všimát, jak se tu líčí, naleznete zde rozdíl ve stylu líčení starého saturnského stavu, líčení slunečního stavu a líčení měsíčního stavu. Necháte-li na sebe působit to, co je řečeno o Saturnu, pak můžete objevit něco z jarního naladění žáka v severských mystériích, v líčení Slunce pak budete mít něco, co se podobá pocitu, který se žáka mystérií zmocnil v rozjásání za svatojánské noci. Není náhoda, že na sebe tato kniha dala tak dlouho čekat,⁴ neboť je kladen důraz na to, aby její líčení byla způsobila probouzet v nás city, jež se podobají náladám žáka v severských mystériích.

Když pak dospějeme k vyličení pozemského vývoje a budeme si všimát toho, jak je zde utvářen styl, budeme mít náladu, jaká má být, když se blíží zima, když se blíží 21. prosinec, zimní slunovrat. Probouzí se stesk ze smrti, který pak přechází do vánoční nálady. To lze dnes poskytnout místo toho, čím už dnes člověk projít nemůže, prostě proto, že se od života v cítění pozvedl k intelektualitě, k myšlení. Proto dnes cit, cítění, jež se původně rozněcovalo na přírodě samotné, musí být podněcováno zrcadlem myšlení. Tak dnes musí být psána pojednání duchovní vědy; ve svém naladění musí být vyčtena z ročního běhu vesmírného dění. Pouhé teoretické líčení naprosto postrádá smysl, nevede k ničemu jinému, než že si člověk duchovní záležitosti osvojuje jako recepty z kuchařky. Rozdíl mezi duchovně-vědeckými a jinými knihami nespočívá v tom, že člověk popisuje jiné věci, nýbrž hlavně v tom, jak je podává. Z toho pro vás bude zřejmé, co musí být základem duchovně-vědeckých knih: že jsou ty věci vyzvednuty z jistých hlubin; že v nich - jak je úkolem naší doby - musí být to, co oklikou přes myšlenky dokáže opět rozněcovat city.

Na co ovšem musíme dbát, abychom i dnes měli možnost nalézt něco, co nás opět vyvede ze zmatku, do něhož lidská duše upadne, když se vydá do labyrintu duchovně kosmických dějů? Vydá-li se člověk do tohoto labyrintu, potřebuje vůdce. To je skutečnost, na niž nás prorocky upozornil již řecký národ, který jako první připravoval myšlení. V severském elementárním, původním obyvatelstvu ještě dlouho žily schopnosti číst velké písmo přírody, i v době, kdy Řekové již ve vývoji pokročili k vyšší pozici intelektuality.

Řekové museli připravit to, co my dnes musíme rozvinout vyšší měrou. Taková *Tajná věda* by sice v Řecku ještě napsána být nemohla, avšak tomu, kdo se odvážil do labyrintu duchovně kosmického světa, se díky Řekům dostalo obrazu možnosti, jak získat nit, která ho zase vyvede ze zmatku labyrintu. To nám naznačuje pověst o Theseovi, jenž se do labyrintu vydává s Ariadninou nití. Pro dnešní dobu není tato Ariadnina nit ničím jiným než obrazem pro pojmy, jež si v duši máme utvářet o nadmyslovém světě. Je to duchovní vědění, které nám poskytuje duchovní věda, abychom mohli bezpečně vejít do labyrintu duchovního světa makrokosmu. To, čeho se nám dnes dostává v duchovní vědě a co zprvu promlouvá jen k rozumu, tak má být Ariadninou nití, která nám pomůže vymotat se ze zmatku bludiště, do něhož bychom se mohli dostat, kdybychom nepřipraveni vstoupili do duchovního světa makrokosmu.

Vidíme tedy, že chce-li člověk nalézt ducha ve vnějším světě, musí projít oblastí, kterou v normálním životě prochází nevědomě; musí vědomě přejít přes řeku, jež mu bere vědomí. Když pak na sebe nechá působit to, co jsme ukázali jako city, které jsou rozněcovány buďto z dění samotné přírody, nebo prostřednictvím právě charakterizovaných pojmů a myšlenek, když se člověk takto vyvíjí, získává pozvolna schopnost přistoupit bez bázně k oné duchovní moci, která by mu jinak musela nahánět hrůzu a děs. Je to velký strážce prahu, jenž stojí před velkým duchovním světem, pro obvyklé vědomí nevnímátný. Vnímátný je pouze pro toho, kdo se náležitým způsobem připraví.

Takže ten, kdo je připraven vejít do velkého duchovního světa, do duchovního makrokosmu, bez bázně z jakéhokoli zmatení, jež by ho mohlo potkat, projde kolem velkého strážce prahu, který nám také ukazuje, jak bezvýznamní zatím jsme a že musíme vyvinout nové orgány, chceme-li do tohoto velkého světa, do duchovního makrokosmu vrůstat. Sklesle a sklíčeně by tu člověk stál, kdyby k velkému strážci prahu přistoupil nepřipraven.

Popsali jsme tedy, že člověk je takřkajíc uzavřen dvěma hranicemi. Upozornili jsme na to již v minulé přednášce; dnes jsme podrobněji vylíčili, že člověk je uzavřen mezi dvě brány. Před jednou stojí malý strážce prahu, u druhé brány pak velký strážce prahu. Jedna brána vede do lidského nitra, do ducha mikrokosmu, druhá do ducha makrokosmu. Musíme si však také uvědomit, že z téhož makrokosmu, do něhož jsme tu uváděni, pocházejí síly, které nás samé budují. Odkud je vzat materiál pro naše fyzické a éterné neboli životní tělo? To, co buduje naše fyzické a éterné tělo, všechny ty síly, jež se tu slévají, aby budovaly to, co je tak moudré, to vše skutečně nalézáme rozprostřené ve velkém světě. V něm, jakmile přejdeme kolem velkého strážce prahu, nalézáme nejen poznání makrokosmu. Poznatky člověk může získat. Jestliže ale získá poznatky velkého světa, neznámá to, že již vstoupil do světa působení a sil. Neboť z poznatků by naše tělo vybudováno být nemohlo; to musí být vybudováno ze sil. Projdeme- -li tedy kolem velkého strážce prahu, oné zvláštní tajuplné duchovní bytosti, vstoupíme do světa neznámých působení a sil. O tomto světě je třeba říci, že o něm člověk zprvu nic neví, protože je před ním rozprostřen závoj smyslového světa. To jsou ovšem síly, jež do nás proudí a z nichž se sráží naše fyzické a éterné neboli životní tělo.

Celá tato souhra, vzájemné působení mezi velkým a malým světem, mezi tím, co je uvnitř, a tím, co je venku a skrývá se za smyslovým závojem, to vše je obsaženo v onom matoucím labyrintu. Vstupujeme tu do živoucího života. Tento živoucí život je tím, co si dále musíme popsat, a zítra bychom začali prvním nahlédnutím do toho, co člověk sice nemůže vnímat, co se v něm však přesto, jak jsme viděli, projevuje v podobě účinků, projde-li jednou či druhou branou, kolem malého a velkého strážce prahu.

Vídeň, 23. března 1910

GA 119